

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
TOSHKENT DAVLAT SHARQSHUNOSLIK UNIVERSITETI

«KELISHILDI»

Oliy va o'rta maxsus ta'lif

Vazirligi

_____ 2021 y.

«TASDIQLAYMAN»

TDSHU rektori

G.Rixsiyeva

« 15 » 07 2021 y.

5A120102 Lingvistika: turk tili
magistratura mutaxassisligiga kiruvchilar uchun
maxsus (ixtisoslik) fanidan
D A S T U R

Toshkent - 2021

Annotatsiya

Dastur 5A120102 - Lingvistika: Turk tili magistratura mutaxassisligiga kiruvchilar uchun maxsus (ixtisoslik) fanlaridan 5120100 – Filologiya va tillarni o‘qitish (turk tili) ta’lim yo‘nalishimig 2017-2018 o‘quv yili uchun tasdiqlangan o‘quv rejasidagi fanlar asosida tuzilgan.

Tuzuvchilar:

- Kenjaeva P.U. – TDSHU «Turk filologiyasi» kafedrasi
mudiri, dotsent.
Imomova X.K. – TDSHU «Turk filologiyasi» kafedrasi
dotsenti, PhD

Taqrizchilar:

- Omonov Q.Sh. -TDSHU «Turk filologiyasi» kafedrasi
professori, f.f.d.
Shabanov J.K. -TDSHU «Turk filologiyasi» kafedrasi
dotsenti, f.f.n.

Dastur Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti Kengashining 2021 yil 01 iyuldagি 11-sonli majlisida muxokama qilingan va tasdiqlangan.

Kirish

Mazkur dastur Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti magistraturasining 5A120102 - Lingvistika: turk tili mutaxassisligiga kirish imtihonlari uchun tuzilgan va unda 5120100–Filologiya va tillarni o‘qitish (turk tili) ta’lim yo‘nalishi o‘quv rejasidagi Turk tili va Turk tili nazariy grammatikasi fanlariga tegishli mavzular qamrab olingan.

Universitet magistraturasi mutaxassisliklarining barchasida mutaxassislikka mos fanlar bo‘yicha kirish imtihonlari yozma ish shaklida o’tkaziladi. Yozma ishlar topshiriqlari uch qismdan iborat qilib belgilanadi va 100 ballik baholash mezonlari qo’llanadi:

- 1.Birinchi qism fanning umumnazariy masalalari – 30 ball;
- 2.Ikkinchi qism tegishli mamlakat yoki mintaqaga oid masalalar – 30 ball;
- 3.Uchinchi qism sharq tillaridan tegishli mazmun va hajmdagi matnlarning ona tiliga yozma tarjimasi – 40 ball.

100 ballik baholash mezonlari dastur nihoyasida keltiriladi.

I.Turk tili

Alfavit. Undoshlar. Unlilar. Bo‘g‘inlar. So‘z turkumlari. Turk tilining morfologik xususiyatlari. Turk tilida otlar. Turk tilida olmosh. Turk tilida gap turlari. Turk tilida son. Turk tilida sanoq sonlar. Turk tilida yuklamalar. Turk tilida kelishik qo‘shimchalari. So‘roq gaplar. Turk tilida fe’l. Turk tilida fe’llarning tuslanishi. Turk tilida noto‘g‘ri fe’llar. Turk tilida modal so‘zlar. Turk tilida hosila sifatdoshlari va masdarlari. Turk tilida xol. Turk tilida sifat darajalari. Turk tilida kichaytirma ot. To‘rt o‘zakli fe’l va uning xosila boblari. Turk tilida bog‘lovchi qo‘shimchalar. Turk tilida to‘ldiruvchi va uning turlari. Fe’l mayllari. Turk tilida zamon turlari. Turk tilida undalma. Noto‘g‘ri fe’l turlari va uning xosila boblari. O‘rin va payt nomlari. Murakkab fe’l zamonlari. “Bo‘lib qolmoq va davom xetmoq fe’llari”. Qo‘shma gaplar va uning turlari. O‘zlashgan gap. Ko‘chirma gap. Sodda gapning maxsus turlari. Turk tilida hisob so‘zlar.

Yuqorida berilgan mavzular doirasida talaba quyidagi til bilimlari malakasiga ega bo‘lishi kerak:

nutqning fonetik jihatlari – talaffuz ko‘nikmasi va malakasini egallagan holda ma’lum o‘quv bosqichidagi turli kommunikativ holatlarni bayon eta olishi kerak.

nutqning leksik jihatlari – ma’lum o‘quv bosqichida turli muloqot doirasida kasbga yo‘naltirilgan kommunikativ so‘z qatlamini o‘zlashtirgan bo‘lishi kerak.

nutqning grammatik jihatlari – ma’lum o‘quv bosqichiga asoslangan turli kommunikativ holatlar doirasida mavzuga oid konstruksiyalar va bir-biriga bog‘liq xususiyatlarini egallagan bo‘lishi lozim.

II.Turk tili nazariy grammatikasi

Turk tili. Milliy til va shevalar. Turk yozushi tarixi. Turk tili morfoloyigasining umumiylaysi. Turk tilida so‘z turkumlari. Turk tilida yordamchi so‘z turkumlari. Turk tilida ismlar. Turk tilida undov gaplar. Sintaksis.

Turk tili sintaksisining asosiy xususiyatlari. Gap va uning tushunchasi. Gapning bosh bo'laklari. Turk tilida gaplarning turlari va tiplari. Ko'chirma gap. O'zlashma gap.

Grammatik kategoriya va uning turlari, tilning grammatik vositalari, sintaksis; sintaksisning o'rganish mavzulari, gapni turlarga ajratish o'chovlari to'g'risidagi umumiy ma'lumotlar.

Aniqlovchi. Moslashgan aniqlovchi. Izofa. Fe'l. Gap. Sodda gap. Uning turlari. Darak gap. Undov gap. So'roq gap. Buyruq gap. Gap bo'laklari. Bosh bo'laklar. Ega va kesim. Ikkinch darajali bo'laklar. To'ldiruvchi. Hol. Uyushiq bo'lak. Ajratilgan bo'lak. Undalma. Kiritma.

Qo'shma gap. Bosh gap. Ergash gap va uning turlari. Ega ergash gap va uning turlari. Kesim ergash gap. To'ldiruvchi ergash gap. Aniqlovchi ergash gap. Ravish ergash gap. Payt ergash gap. O'rinn ergash gap. Sabab ergash gap. Maqsad ergash gap. Shart ergash gap. To'siqsiz ergash gap. Natija ergash gap.

Leksikologiya va leksikografiya. Leksikologiyaning semasiologiya bilan bog'liqligi. Turk tilida polisemiya. So'z ma'nolarining ko'p ma'noliligi sabablari. So'zning ko'chma ma'nolari. So'z – tovush jamlanmasi yoki bitta tovush. Nominativ funksiya – tilning o'z ma'nosini.

Monosemiya – bir ma'nolilik. Polisemiya - ko'p ma'nolilik. So'z ma'nosining ko'chishi. Mutloq sinonimlar. Omoformalar va omograflar. Antonimiya – so'z ma'nolarining qarama-qarshiligi. Antonimlar – yo'nalish qarama-qarshiligi, belgilar qarama-qarshiligi.

Turk tilining muhim nazariy masalalari, so'z va fonema, so'z va morfema, so'z va so'z birikmasi o'rtasidagi o'xshashlik va farqlovchi xususiyatlari. So'z ma'nosini va uning tuzilishi; leksik va grammatik ma'nolar, leksik ma'no turlari. So'z yasash va uning usullari, til va nutqning eng kichik ma'no anglatuvchi birliklari: morfema va morf tushunchalari. So'z va uning morfem xususiyatlari. So'z tartibi. Turk tilida morfologik atamalar.

So'z negizi. So'z yasalishi. Yasama so'zlar. Murakkab tarkibli so'zlar. Otning yasalishi. Sifatning yasalishi. Fe'l yasalishi. Ravish yasalishi.

Lug'at tarkibi. Lug'atning yaratilish tarixi. Lug'atning rivojlanish tarixi. Lug'at tarkibinig o'zgarishi va ularning qo'llanilish holatlari. Iboralar. Sof turk tili leksikasi. Boshqa tillardan o'zlashgan so'zlar. Maqollar. Maqollar mazmuni. Shevalar. Sheva tushunchasi. Shevalar va shevalarning o'zaro farqi.

Turk tili stilistikasi. Kitobiy leksika. Og'zaki nutq leksikasi. Ilmiy uslub leksikasi. Publistik leksika. Adabiy leksika. Turk tilining so'z ma'nolari.

Sinonimlar qatori. So'zning antonimi. Modal, undov, taqlidiy so'zlar va ularning ma'nolari, ularning qo'llanilish sohalari.

Kam va ko'p qo'llaniladigan so'zlar. Professionalizmlar. Aktiv va passiv leksika. Neologizmlar. Neogoligizmlar turi. Turk frazeologiyasining stilistik qatlami.

III. MUTAXASSISLIKKA OID MATNNI O'RGANILGAN SHARQ TILIDAN ONA TILIGA TARJIMA QILISH(600-800 b.b.)

Magistraturaga qabul sinovlarining birinchi bosqichida mutaxassislik fanlaridan yozma ishlar topshiriqlari bo'yicha talabalar bilimini baholash mezonlari

Qabul sinovlarini baholash uchun maksimal baho - **100 ball** etib belgilanadi.

Mutaxassislik fanlari bo'yicha kirish sinovi biletlarining har birida 3 tadan savol bo'lib, ular quyidagi mezonlar asosida baholanadi:

1. Birinchi va ikkinchi savollar mutaxassislik fanlariga tegishli bo'ladi. Ularning har biriga yozilgan javoblarni baholash **30 ball** doirasida amalga oshiriladi.

Savol bo'yicha javoblarni baholash quyidagi jihatlarni hisobga olgan holda amalga oshiriladi:

- nazariy va amaliy bog'liqlikda yoritilgan;
- mazmunni yoritishda mustaqil ilmiy mushohada yuritish iqtidori mavjudligi;
- nom va ilmiy atamalarni bilish darajasi;
- keltirilgan faktlarning hozirgi davrdagi jarayonlar, o'zgarishlar bilan o'zaro aloqadorlikda ochib berilganligi, chuqr ilmiy tahlil etilgan hamda xronologik jihatdan to'g'ri yoritilganligi;
- muammoni tizimli mustaqil tahlil qilganligi, o'z fikrini erkin va mustaqil ifoda eta olganligi.

BAHOLASH SHKALASI:

1. Fikr aniq va izchil ifodalangan, barcha savollar mutlaqo to'liq yoritilgan va bunda tegishli ilmiy adabiyotlarga tayanilgan va har tomonlama chuqr asoslangan javoblarga **26-30 ballgacha - a'lo** baho qo'yiladi.

2. Savolga nisbatan to'liq javob berilgan, fikr izchil ifodalangan, lekin bunda tegishli ilmiy va uslubiy adabiyotlarga kamroq e'tibor berilgan bo'lsa, **21-25 ballgacha - yaxshi** baho qo'yiladi.

3. Savolga qisman javob bera olgan va ma'lum darajada ilmiy, o'quv-uslubiy adabiyotlaridan foydalangan bo'lsa, **17-20 ballgacha - qoniqarli** baho qo'yiladi.

4. Fikr aniq ifoda etilmagan, savolga qisman bo'lsada to'g'ri javob berilmagan, tegishli ilmiy, o'quv-uslubiy adabiyotlardan mutlaqo foydalanimagan javoblar uchun **0-16 ballgacha - qoniqarsiz** baho qo'yiladi.

2. Uchinchi savol bo'yicha mutaxassislikka oid (ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy, madaniy, badijiyl) mavzulardagi va 600 belgi atrofidagi hajmga ega sharq tilidagi matnni ona tiliga tarjima qilinadi.

Yozma tarjimani baholashda **40 ballik mezon qo'llanadi**. Matn tarjimasi quyidagi mezon asosida baholanadi:

BAHOLASH SHKALASI:

a) matnni to‘liq 100% tarjima qilsa	40 ball
b) 90 % tarjima qilsa	36 ball
v) 80% tarjima qilsa	32 ball
g) 70% tarjima qilsa	28 ball
d) 60% tarjima qilsa	24 ball
e) 50% tarjima qilsa	20 ball
j) 50% dan kam tarjima qilsa	0 ball

Tarjima hajmidan kelib chiqib, baholashda oraliq ballar korsatkichlari ham qollanishi mumkin.

Yozma ish natijalari bo‘yicha sinov yakunida yig‘ilgan ballar jamlanadi va quyidagicha baholanadi:

1. 86 - 100 ballgacha – “a’lo”;
2. 71 - 85 ballgacha – “yaxshi”;
3. 56 – 70 ballgacha – “qoniqarli”;
4. 0 – 55 ballgacha – “qoniqarsiz”

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining lavozimiga kirishish tantanali marosimiga bag'ishlangan Oliy Majlis palatalarining qo'shma majlisidagi nutqi. –T.: "O'zbekiston" NMIU, 2016. – 56 b.
2. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 24 yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdag'i ma'ruza 2016 yil 7 dekabr. – T.: "O'zbekiston" NMIU, 2016. – 148 b.
3. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. - T.: "O'zbekiston" NMIU, 2017. – 488 b.
4. Sodiqov Q., Hamidov X., Xudayberganova Z., Aminova L. Turk tili. Toshkent, 2003.
5. ImomovaX., Toshaliyeva S., Maksudova M. Turk tili. Toshkent, 2013.
6. Xamidov H. Turk tili grammatikasi. Morfologiya. Toshkent, 2006.
7. Xamidov H., Tilavov A., Yildirim X. Turk tilidan mashqlar to'plami. Türkçe alıştırmalar kitabı. Toshkent, 2009.
8. Adigüzel, Hüseyin. Deyim Hazinemiz. Açıklamalıörnekli Türkçe. İstanbul,2009.
9. Aksoy O.A. Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü. 1. Atasözler Sözlüğü. İstanbul, 1991, 1994, İnkilap Kitabevi.
10. Hengirmen M. Türkçe temel dilbilgisi. Ankara, 2006.
11. Leyla Karahan. Türkçede söz dizimi. Ankara,2010.
12. Hengermen M. Türkçe Dilbilgisi. Ankara,2007

Internet saytlari

13. www.ziyonet.uz
14. www.turkish.uz